

ERKİN AZAM'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ ÜZERİNE

The Draws the Portrait of Erkin Azam

Obid SHOFIYEV*

Geliş Tarihi: 06.07.2017

Kabul Tarihi: 11.08.2017

Öz

Bu makalede, Özbek yazar Erkin Azam'ın hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulmuştur. Hikâye, uzun hikâye, roman ve tiyatro yazarı, gazete ve dergilerde de köşe yazıları yazarlığı yapan edibin sanat dünyasına genel olarak bir göz atılmıştır. Özbekistan halk yazarı Erkin Azam 20. yüzyılın 70'li yıllarında edebiyat âleminde görülmeye başlamıştır. Bu dönem Özbek edebiyatının kendi de büyük bir değişim safhasını yaşamaktaydı. Özellikle genç nesil Özbek yazar ve şairleri edebiyata yeni bir ruh, cazibe kazandırdığı görülür. Erkin Azam sürekli olarak, hem manevi marifi, hem de sosyal edebi hayata faal katılan yazarlardan biridir. O, birçok yayın kurullarında tecrübe edinmiş, Özbekistan bağımsızlığa kavuşunca da devlet kurullarında yüksek kademelerde çalışmıştır. Erkin Azam, pek çok öykü, dram, sinema yazıları ve gazete makalelerinin yazarı olmakla birlikte bir de roman sahibidir. O, hangi türde yazarsa yazsın kendine özgü bir yöntemiyle ayrıcalıklıdır. Onun icadında sadece Özbek edebiyatı değil, belki de dünya edebiyatı temsilcilerinin gelenekleri hissedilir. Örneğin, Cengiz Aytmatov, Nodar Dumbadze, Fazil İskender, Aziz Nesin gibi yazarların icadı onun için birer ilham kaynağı olmuştur. Onun eserlerinin çoğu kahramanlar delikanlı, inatçı bir karaktere sahiptir. Ayrıca Erkin Azam'ın icadında kinaye (ironik) yöntemi öncülük taşır. Erkin Azam'ın eserleri birçok yabancı dillere çevrilmiştir. Örneğin, onun çalışmaları Çek, Rus, İngiliz, Fransız dillerinde yayınlanmıştır. Sinema yazıları ise dünyada birçok ödül kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erkin Azam, Özbek edebiyatı, gazeteci, editör, edebi tür, hikâye, kıssa, roman.

Abstract

In the article is given a look to the way of life and creative work of Erkin Azam, people's writer of Uzbekistan. The literary portrait is given to the creative activity of writer, dramatist and publicist. The People's writer of Uzbekistan Erkin Azam is appeared in Uzbek literature in 70s of XXth century. This was the period of radical changes in Uzbek literature. The representatives of this period have brought new spirit and magnetism to the literature. Erkin Azam is one of the writers, who has been actively participating in educational-spiritual, social-literary life. He has improved his professional experience in different editorial offices, and as Uzbekistan got its independence he worked in high positions of different governmental organizations. He has created many stories, essays, art works, dramas, publicistic articles and a novel. Erkin Azam's own style is can be always seen in any genre, which he wrote. The traditions of not only Uzbek literature, but traditions of world literature representatives can be felt in his works. The creative works of Chinghiz Aytmatov, Nodar Dumbadze, Fazil Iskandar and Aziz Nesin served as an experience school for the writer. The main characters of his works are depicted as direct, obstinate and stubborn people. Irony is widely used in creative works of Erkin Azam. The works of Erkin Azam are translated into different foreign languages, particularly, into Czech, Russian, English and French languages. The films created by the scenery of Erkin Azam has won prestigious awards of the world.

Key words: Erkin Azam, Uzbek literature, publicist, editor, genre, story, narrative, novel.

* Termiz Devlet Üniversitesi Özbek Filoloji Fakültesi, Özbek Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, Özbekistan, e-posta: shofiyev@mail.ru

1. GİRİŞ

1990'lı yılların başlarında küresel siyaset arenasında yetmiş yıl hüküm süren büyük bir imparatorluğun yıkılışına şahit olundu. Bu imparatorluğun aslında sahte gayeler, cebir ve baskı politikaları üzerine inşa edildiği görüldü. Bir nesil, samimiyetle inandığı ve kurtuluş beklediği sistemin seraptan başka bir şey olmadığını geç anladı ve aldatıldığını, ömrünün yalanlarla geçtiğini fark etti. Bu uyanış, doğal olarak insanların dünya görüşünü etkiledi. Bu değişim, bu tesir edebiyata da yansdı. Bu devrin şiirine, nesrine, tiyatro eserlerine ya da sosyal ve siyasal yazılarına bakıldığında mezkûr durum rahatlıkla görülebilmektedir. Hâl böyle olunca, bu devirde kaleme alınmış -insanların zihinsel değişimlerini aksettiren- edebi eserlerde dönemin sosyo-psikolojik etkenleri, tefekkürdeki evrilişler ve idealleştirilen fikirler vb. meseleleri tetkik etmek ehemmiyet arz etmektedir.

1970'li yıllarda Özbek edebiyatında belli ölçüde bir yenilenmenin başladığı bilinmektedir. Bu yıllardan itibaren edebiyat dünyasında yeni bir nesil boy göstermeye başlar. Bu neslin temsilcilerinden Tagay Murad, Murad Muhammed Dost, Erkin Azam, Hayriddin Sultan gibi edipler Özbek milli nesrine yeni, farklı bir bakış açısıyla yazılmış eserler kazandırırılar. Özbek edebiyatına yeni bir ruh, cazibe, heyecan katarlar. Bu neslin temsilcilerinden Erkin Azam'ın eserlerinin ayrı bir yeri vardır.

Çağdaş Özbek nesrinin büyük temsilcisi, senarist, tiyatro yazarı sosyo-kültürel birçok yazının müellifi, Özbekistan Halk Yazarı Erkin Azam 10 Ağustos 1950'de Surhanderya vilayetinin Baysun ilçesinde dünyaya gelmiştir. Geleceğin edibi, 1967 yılında ortaöğrenimini tamamlar ve Taşkent Devlet Üniversitesi'nin (şimdiki Özbekistan Milli Üniversitesi) Gazetecilik Fakültesine girer. 1972 yılında buradan mezun olur ve Cumhuriyet Radyosu'nda çalışmaya başlar. "Önce Vatandaş" adlı programın sunuculuğunu yapar, sonra "Edebî ve Dramatik Yayınlar Bölümü"nde editörlük görevini üstlenir. 1976-1981 yıllarında *Gülstan* dergisinde yazarlık ve sekreterlik yapar. 1981-1986 yıllarında *Yaşlık* (Gençlik) dergisinde mensur yazılar kısmının yayın yönetmenliğini üstlenir. 1986-1992 yıllarında Gafur Gulam Neşriyatı'nda Yazı İşleri Müdürlüğü, 1991-1994 Özbekistan Milli Haber Ajansı'nda Başmüdür Yardımcılığı görevine getirilir. 1994 yılından beri Tefekkür dergisinde baş editör olarak çalışmaktadır. Erkin Azam iki kez (1994, 2004) Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi'ne milletvekili olarak girer. 1998 yılında "Özbekistan Cumhuriyeti'ne Hizmet Eden Gazeteci" unvanına layık görülür. Ona, 2016 yılında "Özbekistan Cumhuriyeti Halk Yazarı" unvanı verilir. Yine aynı yıl "Yılım En İyi Tiyatro Yazarı" seçmelerine adaylığı üzerine "İtiraf" adlı milli ödüle layık görülür.

Edip, daha öğrencilik yıllarında yazarlığa merak sarar. Aile çevresi de onun yazar olarak yetişmesinde belli bir tesire sahiptir. Onun öğretmen olan babasının kitaplarla iç içe bir hayatı vardır. Yazarın kendisinin kaleme aldığı biyografisinde aile çevresi hakkında şu satırlar dikkat çeker: “ ... Biz on bir çocuk, şöyle bir ortamda yetiştik. Ben kitap okumaya başladığım dönemde aile kütüphanemizde *Hamse*’den tutunuz da *Tom Sawyer’in Serüvenleri*’ne kadar birçok kitap vardı. Tabir caizse, evimizdeki öğrenme yarışı sayesinde ablalarımın, ağabeylerimin ve küçük kardeşlerimin her biri ilkokuldan üniversiteye kadar her aşamada daima en başarılılardan biri oldular” (Azam, 2015:4).

Müstakbel edibin annesi de evladının yazar olmasında mühim bir role sahiptir. Bu konuda yazar şunları belirtir: “Annemiz mektep görmemiş lakin çok akıllı bir kadındır. Atasözleri, temsiller ve benzeri hikmet dolu sözleri kullanmadan konuşmazlar. Bunların bir kısmının kendisine ait olduğundan şüphem yok. ‘Benim akademisyen annem’ diyerek takılırım bazen” (Azam, 2015:4).

Aile ortamının tesiri, özellikle kitap sevgisi onun kalemi eline erken yaşta almasını sağlar. Edip, otobiyografisinde bu konuya da değinir: “Gerçi tahminen dördüncü, beşinci sınıflarda şiir ve hikâye yazmaya başlamış ve bu hevesle yanıp tutuşuyor olsam da hayallerim arasında pilot hatta dağ taş demeden gezen jeolog olmak da vardı. ‘Keşke hem yazar hem pilot hem de jeolog olsam!’ diye düşündüğüm olurdu. Çocukluk hayalleri işte... Müzik ve tiyatroya da çok hevesliydim. Öğrenci piyesleri yazıp okulun sahnesinde oynadığım günler aklımda. İnatçılığımın mıdır, çok da fırça yerdim” (Azam, 2015:4-5).

2. ERKİN AZAM’IN ESERLERİ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Erkin Azam’ın bir grup hikâyesi 1974 yılında *Gülistan* ve *Şark Yıldızı* dergilerinde peş peşe yayımlanmaya başlar. İstidatlı yazar bu ilk yazılarıyla okuyucunun gönlünde yer edinir. Üç yıl sonra *Chiroqlar O’chmagan Kecha* (Işıkların Sönmediği Gece) adıyla ilk hikâyeler toplamı basılır. Bu tarihten sonra sırasıyla *Otoyining Tug’ilgan Yili* (Atayî’nin Doğduğu Yıl, 1981), *Olam Yam-yashil* (Âlem Yemyeşil, 1984), *Javob* (Cevap, 1986), *Bayramdan Boshqa Kunlar* (Bayramdan Başka Günler, 1988), *Pakananing Oshiq Ko’ngli* (Cücenin Âşık Gönlü, 2001), *Kechikayotgan Odam* (Geciken Adam, 2002), *Jannat O’zi Qaydadir?* (Cennetin Kendisi Nerededir?, 2007), *Ertak Bilan Xayrlashuv* (Masal ile Vedalaşma, 2007), *Guli-Guli* (Güli Güli, 2009), *Shovqin* (Gürültü, 2011), *Ertalabki Xayollar* (Sabahki Hayaller, 2015) adlı kitapları neşredilir. Yazarın bazı eserleri yabancı dillere tercüme edilir. Eserlerinden seçmelerin yer aldığı bir kitap *Mir v svetax* adıyla Rusça neşredilir. Yazarları arasında Erkin Azam’ın da olduğu *Shayxlar va Jononlar* (Şeyhler ve Cananlar) kitabı 1991 yılında Çekçe basılır.

2015 yılında iki kıssa** ve iki hikâyesini içeren kitap *Farevell to Fairy Tales* adıyla İngilizce, *Adieu aux contes de fées* adıyla da Fransızca yayımlanır. Kitap, İngilizceye şair ve tercüman Azam Abid, Fransızcaya ise Shoazim Minovarov ile Olima Nabiyeva tarafından çevrilmiştir.

Her iki kitabın galası Özbekistan'ın UNESCO temsilciliği tarafından Washington ve Paris'te gerçekleştirilir ve programa meşhur kişiler, diplomatlar, sanatçılarla birlikte Erkin Azam da iştirak eder. Özbekistan'ın UNESCO temsilcisi Lale Kerimova Tillayeva açış konuşmasında Erkin Azam'ın Özbek edebiyatının gelişmesine sağladığı katkının önemine dikkat çekerken şunları belirtir: “İnsanın tabiatını çok iyi okuyabilme kabiliyeti ile yoğrulmuş olan edibin eserleri, müellifin fikir dünyasının genişliğini ve manevî değerlerini terennüm etmektedir” (<http://www.lolakarimova.com>).

2016 yılının son aylarında Özbekistan Halk Yazarı Erkin Azam'ın *Buyuk Osiy Shayx San'on Vorislari* (Büyük İsyancı Şeyh Senan'ın Varisleri) adlı kitabı İngilizce *Heirs to the Great Sinner Sheikh San'on* adıyla İngiltere'de neşredilir ve Londra'da Avrasya Yazarlar Birliği himayesinde “Open Eurasian Literature Festival & Book Forum-V” ismiyle gerçekleştirilen uluslararası kitap fuarında bu eserin galası tertip edilir. Hertfordshire Press Yayınevi tarafından basılan kitapta yazarın *Shovqin* (Gürültü) adlı romanıyla birlikte *Guli-Guli* (Güli Güli), *Pakananing Oshiq Ko'ngli* (Cücenin Âşık Gönlü) adlı kıssaları, *Yozuvchining Bog'i* (Yazarın Bahçesi), *Musofirning Qizini It Qopdi* (Yabancı'nın Kızını Köpek Isırdı) adlı hikâyeleri dâhil edilmiştir. Kitabın editörü ve önsöz yazarı Kerol Yermakova, eser hakkında şunları belirtir: “Edebî faaliyetlerim süresince Sovyet ülkeleri edebiyatlarına mensup birçok kitabın editörlüğünü yaptım. Bu bağlamda Erkin Azam'ın kitabı ellinci işim. Gerçi kitapta ‘Büyük İsyancı Şeyh Senan'ın Varisleri’ adlı eser olmasa da kitaptaki eserlerin tamamının o meşhur Şeyh Senan'ın itikadî felsefesine uygunluğu sezilebilmektedir. Edibin eserlerini okurken bugünkü Orta Asya'nın kalp atışlarını duyuyor gibi oluyoruz” (Jahon adabiyoti dergisi, 2016:129).

Erkin Azam sonraki yıllarda mahir bir tiyatro ve senaryo yazarı olarak da tanınır. Yazarın eserleri temelinde *Chantrimore*, *Piyoda* (Piyade), *Dilxiroj* (Yürek Dağlayan), *Erkak* (Erkek), *Suv Yoqalab* (Su Boyunca), *Zabarjad* (Zeberced), *Jannat O'zi Qaydadir?* (Cennetin Kendisi Nerededir?), *Parizod* (Perizat) gibi filmler çekilir. Bu filmlerin çoğu muhtelif ülkelerde gerçekleştirilen film festivallerine katılır ve hatırı sayılır ödüllere layık görülür. *Parizod* (Perizat) filminin galası 2013 yılında Paris'te yapılır ve sinema eleştirmenlerinin beğenisini kazanır.

** Kıssa: Özbek edebiyatında hikâyeden uzun, romandan kısa olan edebi türe verilen ad. Uzun öykü, povest.

Erkin Azam, köşe yazarlığı konusunda da oldukça aktif ve verimli bir yazardır. Köşe yazıları da kendilerine has derinliği ve güncelliğiyle önemli bir yere sahiptir. Yirmi üç yıldan beri Özbekistan'ın en önemli manevi ve eğitsel yayınlarından biri sayılan Tefekkür dergisinde baş editördür. Derginin ilk sayısından itibaren yayımlanan makale, sohbet ve incelemeler, bilimsel güncellik ve ehemmiyeti açısından herkesin ilgisini çekmeyi başarır. Bu, mutlaka dergide çalışan personelle birlikte baş editörün de zahmetli çalışmalarının semeresidir. Derginin editör köşesinde çıkan köşe yazıları da yazarın edebi türlerde kaleme aldığı diğer eserleri gibi sevilerek okunmaktadır. Malum olduğu üzere köşe yazıları toplumdaki günlük gelişmeleri yansıtan bir türdür ve bu yönüyle önemli bir boşluğu doldururlar. Erkin Azam'ın köşe yazıları kinaye ve mizah ile yoğrulmuş olup, daha önce hiç duyulmamış fikir ve sözlerin ahengi okuyucuda derin izler bırakır.

Özbekistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında yayımlanan makalelerinde edibin vatan, vatanseverlik, hürriyet ve bağımsızlık hakkındaki fikir ve mülahazaları beyan edilir. Bağımsızlığın ilk yıllarında aydınlar, şairler, yazarlar, gazeteciler ve âlimlerin omuzlarına düşen bir sorumluluk vazifeleri vardı. Erkin Azam da bir kalem erbabı sıfatıyla bu sorumluluk vazifesinden kaçmaz. Bunu anlayabilmek için topluca basılmış makaleleri arasından *Vatan Mas'uliyati* (Vatan Mesuliyeti), *Dohiyparastlik Dardi* (Dahiperestlik Derdi), *Kulgidan Yig'i Chinroq* (Gülmektense Ağlamak Daha Gerçek), *Erkinlikning Sharti* (Bağımsızlığın Şartı), *Demokratiya Nadir?* (Demokrasi Nedir?) gibi makalelerine bakmak yeterlidir.

İlk yazılarından günümüze dek farklı türlerde ortaya koyduğu eserlerinde edibin 'söz'e bir kuyumcu hassasiyetiyle yaklaştığına, edebiyata, sanata karşı çok istekli olduğuna şahit oluruz. Yazarın eserlerinde lirizm, kinaye ve hafif mizah ağır basar. Sanatının bir diğer hususiyeti de eserlerindeki insanî duygular ve ilişkilerin samimi bir dille tasvir edilmesidir. Yazar, insan tabiatının çeşitliliğini, fiil ve davranışlarını, karakteristik özelliklerini, eserlerinde kendine has bir üslupla yarattığı tipler vasıtasıyla ifade eder. Aşağıda yazarın sanatının kendine has yönlerini örneklerle izah etmeye çalışacağız.

Sadece Erkin Azam'ın değil belki de Özbek Edebiyatı'nın en seçkin eserlerinden biri sayılan *Anoyining Jaydari Olmasi* (Enayinin Yerel Elması) hikâyesinde en yüce duygulardan biri olan "dostluk" yüceltilir. Hikâyenin başkahramanı Ramazan'ın fitratındaki dürüstlük, açık yüreklilik, sevgi ve sadakat samimi bir üslupla tasvir edilir. Ramazan'ın bavulundaki yerel, doğal elmalar, berrak, saf duyguları temsil ediyor gibidir. Hikâyede sevgi, muhabbet, doğru sözlülük, açık yüreklilik gibi saf insani duygulara dikkat çekilir.

Erkin Azam'ın hikâyelerinde inatçı, dik başlı insan tipine sık rastlanır. *Piyoda* (Piyade) hikâyesinin başkahramanı Berdibay inatçı, dik başlı bir tiptir. O, gönlünden geçeni çekinmeden söyler; sözleri kinayeli, iğneleyici ve ironiktir. Erkin Azam'ın üslubuna has olan kinayeli söylem, hikâyenin okuyucu üzerindeki tesir gücünü artırmaktadır. Aslında Berdibay'ın kinayeli ve iğneleyici sözleri, onun iç dünyasındaki dizginlenemeyen hoşnutsuzluğu dışa vurmaktadır. Berdibay, döneme ayak uyduramayan tip olarak karşımıza çıkar. Gerçi yaptığı işler pek fayda vermese de dik başlılığı, inatçılığı yüzünden pes etmemektedir. Berdibay'ın tek isteği, annesi, babası ve kardeşleriyle birlikte bir aile çatısı altında yaşayabilmektir. Evet, Berdibay cemiyetteki değişimleri, yenilikleri kabul etmiyormuş gibi görünse de onun hedeflerinden biri, insanlar arasında gittikçe azalmakta olan sevgi ve dostluk bağlarını güçlendirebilmektir.

Edibin bir diğer hikâyesi *Bizning Tog'a* (Bizim Dayı)'nın başkahramanı Gazanfer de dik başlı, inatçı tabiatlı bir tiptir. Gazanfer Dayı, kendini sülalesinin büyüğü saymaktadır. Hatta yaşça küçük akrabalarının kendine danışmadan bir iş yapmalarını arzu etmektedir. Zengin bir işadamı olan yeğeni Emir'le pek anlaşmamaktadır. Ama bu yeğenin binası yandığında, -yeğeni uzun bir yolculukta olduğu için- kendi binasını yarım bırakıp yanan evi tamir eder. Bu tipte, Özbeklere has gurur, mertlik ve cömertlik tecessüm etmektedir.

Ta'ziya (Taziye) hikâyesinde, Sovyet Dönemi'nde ömrünü sisteme adayan, ona sadık kalan ve kurtuluşu ondan bekleyen Salim Karar tipiyle karşılaşırız. Salim Karar ilk bakışta inançsız, ateist, Parti'nin sadık hizmetçisi gibi dursa da aslında takva sahibi birisidir. Onun bu sırrını staj için gelen öğrenci, yani hikâye anlatıcısı öğrenir. Bu durum Salim Karar'ı endişelendirmeye başlar. Yazar, toplum içinde bireylerin sürekli bir korku içinde yaşadıklarını Salim Karar örneği üzerinden gözler önüne serer.

Erkin Azam, kıssacılık (uzun hikâye yazarlığı) konusunda da Özbek edebiyatının en üretken yazarlardan biri olarak kabul edilir. *Otoyining Tug'ilgan Yili* (Atayî'nin Doğduğu Yıl), *Javob* (Cevap), *Bayramdan Boshqa Kunlar* (Bayramdan Başka Günler), *Pakananing Oshiq Ko'ngli* (Cücenin Âşık Gönlü), *Guli-Guli* (Güli Güli) gibi eserleri bu tespiti doğrulamaktadır.

Otoyining Tug'ilgan Yili (Atayî'nin Doğduğu Yıl), Erkin Azam'ın kıssacılıkta kendine has bir yol ve üsluba sahip olduğunu gösterir. Yazar, kıssada gerçekler karşısında kendi düşüncelerini, kahramanların duruş ve karakterlerini Askar adlı kahraman üzerinden okuyucuya aktarır. Bir öğrenci olarak karşımıza çıkan Askar, doğal olarak gençliğe has coşkuluk, haylazlık ve yaramazlık gibi davranış kalıplarından uzak değildir. Fakat Askar akranlarından farklıdır. Haylazlığı da yaramazlığı da sevgi ve davranışları da başkacadır. Bu durum, çevresiyle olan

ilişkilerinde rahatlıkla sezilebilmektedir. Kıssaya baştan sona kinayeli bir üslup hâkimdir. Erkin Azam ve çağdaşı diğer ediplerin eserlerindeki kinayeli dil, doğrudan onların yaşadığı sosyal muhit ile ilgilidir. Malum olduğu üzere sosyalist rejim edebiyatı da siyasallaştırmış ve onu kendi mecrasına çekmiştir. Yazarlar mevcut sistemin baskısı altında eserler vermiş, Sovyet mefkûresi akidelerine boyun eğmişlerdir. Edebiyat için bir kalıp, bir sınır belirlenmiş ve bu saha daima nezaret altında tutulmuştur. Fakat şu da bir gerçek ki, sanat ve edebiyat gönül işidir. Onu hangi güç kafese salarsa salsın, aynı ölçüde bir güçle oradan çıkmanın yolunu arayacak; bu uğurda her türlü engeli dağıtarak kendine bir yol bulmaya çalışacaktır. Özbek edebiyatı da bağımsızlık dönemine kadar kafese hapsedilmiş bir kuş gibidir. Özellikle dünya edebiyatının ulaştığı seviye ve seçkin eserlerden haberdar olamayıp, yazarların imkânlarını bir ölçüde sınırladı. Buna rağmen Özbek edebiyatı o dönemde de birkaç istidatlı edip yetiştirebilmiştir. Bu yazarlar mevcut kalıpları yıkmaya çalışırlar. Vatandaşlarının sevincini, arzu ve isteklerini, dertlerini, ıstıraplarını sembollerle olsa da dile getirirler. Özbek edebiyatının sevilen şairlerinden Abdulla Arifov sadece *Tilla Baliqcha* (Altın Balıkçık) şiirinde bile, bütün bir milletin o dönemki durumunu, ahvalini havuzda yaşayan küçük bir balık sembolü üzerinden gözler önüne serebilmiştir. Erkin Vahidov'un, *Ruhlar Isyoni* (Ruhlar İsyanı) destanında ele aldığı Hindistan'ın istiklal kahramanı Nezrul İslam simgesi üzerinden kendi halkının bağımsızlığını arzuladığını görmek pekâlâ mümkündür (Yelok, 2007: 53-54). Yine Pirimkul Kadirov, Adil Yakubov gibi yazarların tarihî konuları işledikleri edebi eserleri vasıtasıyla, geçmişte, milletin kendi tarihine, hürriyet uğruna mücadele eden öz kahramanlarına, bilge âlimlerine sahip olduğunu ortaya koyarlar. 1970-80'li yıllarda Özbek edebiyatında birçok esere sembolik anlatım ve kinayeli bir üslubun hâkim olduğu görülmektedir.

Otoyining Tug'ilgan Yili (Atayî'nin Doğduğu Yıl) kıssası, içtimai muhitin aksi sedası sıfatıyla yazılmıştır denilse yanlış olmaz. Askar'daki boşboğazlık, küstahlık, umursamazlık -kendisinin ifade ettiği gibi- sadece dedesinden kalan miras değil, aynı zamanda sosyal çevrenin, dönemin değerleri ve geleneklerinin tesiriyle peyda olmuştur.

Erkin Azam'ın bir diğer kıssası *Javob* (Cevap)'daki Elçiyev tipi, Askar'a tamamen zıttır. Mülayimlik, itaatkârlık, cesaretsizlik onun tabiatına has özelliklerdendir. *Javob* (Cevap)'da hakikat, kahramanın iç dünyasında gerçekleşen gelişim ve değişimler yoluyla yansıtılır. Burada psikolojik tahlil önemli bir yer tutar. Elçiyev, sürekli özeleştiri yapar. Birçok yerde içindeki 'ben' ile kâh anlaşma yapar kâh bahse girer ve yeri geldiğinde de "ben" ile mücadeleye girişir.

Elçiyev, aydın kesimi temsil eder. Maliye idaresinde müfettiş olarak çalışmaktadır. Dışarıdan bakıldığında kusursuz gibi görünen Elçiyev'in iç dünyasındaki çalkantıları yazar, okuyucuya

bir bir gösterir. İntihara girer fakat hayatta kalır. Hastanede yatarken hayatının muhasebesini yapar. Eserin sonunda Elçiyev'i hayata yeniden başlamaya ahdetmiş, tamamen değişmiş halde görürüz. Yani Elçiyev, mücadele yolunu seçmiştir.

Elçiyev'i cismani ağrılardan ziyade ruhsal darbeler huzursuz etmektedir. Elçiyev helalince ve dürüst yaşamakta, hiç kimseye kötülüğü reva görmemektedir. Onun hayatı bir yönden herkesin gıpta edeceği türdendir. Başka bir yönden bakıldığında bunun tersini görürüz. Bütün mesele onun kalbinde, ruhundadır. Yazar, onun iç dünyasındaki çalkantıları monolog-itiraf, monolog-hatıra, monolog-muhakeme, monolog-teftiş gibi iç monologlar (Qo'chqorova, 2014:91) vasıtasıyla yansıtır. Kıssa, geriye dönüş tekniğiyle yazılmıştır. Olayların gelişimi, yukarıda belirtildiği üzere esasen Elçiyev'in hayata bakışıyla şekillenmektedir. İntihara teşebbüs edip hastaneye düşen Elçiyev burada kaldığı süre içinde bütün hayatını gözden geçirir. Yazar burada tarafsız bir pozisyonda kahramanını değerlendirir (Qo'chqorova, 2014:92). Onun karakterindeki ve ruhundaki değişimler, hayatındaki bütün dönüşümler, kalbindeki mücadelenin ürünüdür. Elçiyev, içindeki 'başka adam'la acımasız bir mücadele içindedir. O kendini tanıdıkça kendinden aynı ölçüde nefret eder. Bu yüzden yakınlarının yüzüne bakmaktan kaçınır. Elçiyev, sembolik olarak uysal, itaatkâr insan tipini temsil etmektedir.

Erkin Azam'ın *Shovqin* (Gürültü) adlı romanı, Özbek romancılığında ayrı bir yere sahiptir. Romanın esasını 1990'lı yılların riskli, nazik olayları oluşturmaktadır. Eserin başkahramanı Ferhat Ramazan'ın geçmişi ele alınırken onun memlekette görüp geçirdikleri hikâye edilir. Yıllar sonra gençliğinin geçtiği memlekete doğru yol alan Ferhat Ramazan'ın hatıraları, düşünceleri esasında kurgulanan romanın kompozisyonu oldukça karmaşıktır. Eser ayrı ayrı isimlendirilen bölümlerden oluşur. Bu bölümler ortak bir olay etrafında birleşir. Romanda 1990'lı yılların sonlarında geniş bir ülkenin başkentinde cereyan eden siyasi olaylar, gürültü ve patırtı işlenir. Bu hassas devirdeki insanların haletiruhiyesi, sosyal ilişkileri gözler önüne serilir.

3.SONUÇ

Yalnız bir makale ile Erkin Azam'ın sanatını yeterli bir şekilde ele almak mümkün değildir. Biz yazarın sanat dünyası üzerinde kısaca duruverdik. Aslında onun roman ve öyküleri, tiyatro eserleri, köşe yazılarının her biri ayrı ayrı incelemelerin konusudur. Sonuç olarak, Erkin Azam çağdaş Özbek edebiyatının en güçlü temsilcilerinden biridir.

КАУНАКҶА

Аъзам Э. Пакананинг ошиқ кўнгли: Уч қисса ва уч ҳикоя. – Тошкент: Маънавият, 2001. – 208 б.

Аъзам Э. Кечикаётган одам. Қиссалар. – Тошкент: “Шарқ”, 2002. – 448 б.

A’zam E. Ertak bilan xayrlashuv: qissalar va hikoyalar. – Тошкент: O’zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007. – 200 b.

Аъзам Э. Жаннат ўзи қайдадир: ҳикоялар, киноқиссалар, драматик асар ва публицистик миниатюралар. – Тошкент: Шарқ, 2007. – 272 б.

Аъзам Э. Гули-гули: қиссалар, киноқиссалар, драматик асар. – Тошкент: Фафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. – 232 б.

Аъзам Э. Шовқин: роман, қисса, ҳикоялар. – Тошкент: Ўзбекистон, 2011. – 288 б.

Аъзам Э. Эрталабки хаёллар. Тошкент: Ўзбекистон, 584 б.

Норматов У. Нафосат гурунглари. – Тошкент: Muharrir, 2010. – 390 б.

Расулов А. Услуб – истеъдод портрети (Эркин Аъзам ижоди). – Тошкент: Янги аср авлоди, 2013. – 108 б.

Шарафиддинов О. Довондаги ўйлар. – Тошкент: Маънавият, 2004. – 528 б.

Шералиева М. Бобурнинг андишаси. – Тошкент: Turon zamin ziyo, 2015. – 88 б.

Шералиева М. Ҳозирги ўзбек насрида киноя (монография). – Тошкент: Akademnashr, 2016. – 224 б.

Қўчқорова М. Эркин Аъзам насри ва киноявий бадиий шартлилик / Эркин Аъзам бадиий олами(тўплам). – Тошкент: Turon Zamin Ziyо, 2014, 304 б.

Дўстмуҳаммад Х. Концепцияни янгилаш учун // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. 16 феврал.

Йўлдошев Қ. Самимий тасвир ҳарорати // Тил ва адабиёт таълими. – 2010. 7-сон.

Azam, Erkin. (2015). Gapni o’zimdanda boshlasam./Ertalabki xayollar. Taşkent: Özbekistan Neşriyatı.

Qo’chqorova M. (2014). Erkin A’zam nasri va kinoyaviy badiiy shartlilik / Erkin A’zam badiiy olami (to’plam). Taşkent: Turan Zemin Ziya Neşriyatı.

Jahon adabiyoti dergisi, 12, 2016.

<http://www.lolakarimova.com>.

Yelok, Veli Savaş. (2007). Erkin Vâhidov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslûp Çalışması (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.